Hiberniaschool
Middelbare Steinerschool
Antwerpen

Pedagogisch Project

Hiberniaschool vzw
Middelbare Steinerschool
Volkstraat 40
2000 Antwerpen

t 03 293 28 98
e info@hiberniaschool.be
w www.hiberniaschool.be

Pedagogisch Project

Inleiding

Het meest fundamentele uitgangspunt van de steinerscholen vinden we terug in hun visie op de mens en zijn ontwikkeling en hun visie op de zin en het doel van opvoeding en onderwijs. Wie is de mens die wordt onderwezen of onderwijst en waarom en waartoe is er opvoeding en onderwijs?
De inzichten van waaruit gewerkt wordt, kunnen niet omgezet worden in uit te voeren modellen of toe te passen systemen of methodes. Elke onderwijsdaad moet bemiddeld worden door de persoon en de gezindheid van de leraar. Hierbij steunt de leraar op zijn inzicht in en engagement voor deze grondslagen. De term *'methodeschool'* is dan ook niet zomaar van toepassing op de steinerscholen.

Visie op de mens en zijn ontwikkeling

1 In de mensvisie die aan de steinerpedagogie ten grondslag ligt, wordt het 'ik' van de mens erkend als een geestelijke realiteit. Dit 'ik' is een autonome (f)actor bij de menselijke ontwikkeling en dit gedurende de hele levensloop. Ook de leraar is in eerste instantie een mens in ontwikkeling. Het 'ik' van de mens kan niet herleid worden tot een - weliswaar voor iedereen unieke - combinatie van genetische factoren en sociale beïnvloeding. Het vandaag wijd verbreide mensbeeld ziet de mens in feite als het resultaat van twee 'krachten': de genetisch bepaalde 'hardware' die beschreven wordt met maatschappelijke 'software'. In de steinerpedagogie worden de determinerende invloeden van erfelijkheid en maatschappij niet ontkend. Maar in de visie waarop de steinerpedagogie steunt, vervult het 'ik' als derde kracht een cruciale rol. Door dit 'ik' heeft de mens de mogelijkheid boven zijn biologische en sociale bepaaldheden uit te stijgen en wordt vrijheid principieel mogelijk. Zonder deze vrijheid kan de mens geen betekenisvolle oordelen vormen over waarheid en moraliteit. Doel en zin van opvoeding en onderwijs knopen hierbij aan.

2 Deze mensvisie steunt verder op het gegeven dat de ontwikkeling van de mens niet zonder meer rechtlijnig verloopt. In de loop van deze ontwikkeling zijn er scharnierpunten. Zo verandert de wijze waarop kinderen leren, de wijze waarop kinderen zich verhouden tot en betekenis geven aan hun omgeving, zichzelf en anderen op fundamentele wijze rond het 6de à 7de levensjaar, weerom rond de puberteit, enz. De opdracht van de leraar in de steinerschool is dan ook niet om de kinderen die vaardigheden en competenties bij te brengen die kunnen bijgebracht worden. Het gaat erom datgene te helpen ontwikkelen wat op een bepaalde leeftijd aan de orde is, gezien vanuit dit perspectief van ontwikkelingswetmatigheden. Aan de tendens om de politiek en economisch wenselijk of nuttig geachte vaardigheden zo vroeg mogelijk bij te brengen ('leren participeren zoals volwassenen dat doen',

‘ICT-vaardigheden’, ‘vervroegd formeel en cognitief leren’, ‘nuttige competenties voor de arbeidsmarkt’, …) willen steinerscholen niet toegeven. Dit zou immers getuigen van weinig inzicht in of respect voor het kind en zijn leeftijdseigen ontwikkeling. Steinerpedagogie is in eerste instantie een mens- en ontwikkelingsgeoriënteerde, geen (kennis)maatschappijgeoriënteerde pedagogie. Dit neemt uiteraard niet weg dat steeds een evenwicht gezocht moet worden tussen het begeleiden van de ontplooiing van elk kind volgens zijn eigen aanleg en het bijbrengen van de noodzakelijke kennis en vaardigheden om in de samenleving van morgen een eigen weg te kunnen gaan. Deze aanpassing aan de concrete maatschappij (en tijdgeest) dient niet in de eerste plaats de belangen van deze maatschappij, maar die van het kind. De maatschappelijke realiteit wordt hiermee geenszins uit het oog verloren. Is een open samenleving niet het meest gebaat met intellectueel en moreel vrije mensen die zin hebben voor sociaal engagement en initiatief?

3

De mens is niet enkel een lichaam, maar ook een ziel en een geest. Hij ontwikkelt hierdoor een drievoudige verhouding tot de wereld. De ziel - die het denkvermogen, het gevoel en de wil omvat - neemt in de ontwikkeling en opvoeding een centrale plaats in. In veel hedendaagse onderwijskundige visies vormt de mens zijn verhouding tot de wereld, zichzelf en anderen vooral door middel van de opbouw van cognitieve structuren. Dit maakt dat de cognitieve ontwikkeling centraal komt te staan. De weliswaar groeiende aandacht voor het sociaal-emotionele en het motorisch-wilsmatige staat echter nog te vaak in functie van de cognitieve ontwikkeling. In de steinerscholen krijgt de cognitieve ontwikkeling uiteraard de nodige aandacht, maar de ontwikkeling van het gevoel en van de wil hebben een eigen, opzichzelfstaande betekenis. Cognitieve structuren alleen leiden immers niet tot een gezond levensgevoel, waarachtigheid, empathisch vermogen, enthousiasme, gevoel voor schoonheid, interesse voor wereld en medemens, rechtvaar-

digheidsgevoel en evenmin tot motivatie, doorzettingsvermogen, idealisme, engagement, toewijding enz. De ontwikkeling van de cognitieve vermogens moet geschraagd worden door deze gevoels- en wilsmatige kwaliteiten. In elk gezond leerproces zijn deze drie aspecten steeds op innige wijze verbonden.

Het is deze eigen visie op de mens die de steinerscholen niet alleen noodzaakte tot het opmaken van een eigen leerplan (een subsidievoorwaarde), maar ook van eigen eindtermen. Dat dit niet zonder de nodige compromissen mogelijk was spreekt voor zich.

Visie op het doel van opvoeding en onderwijs

"De vraag is niet, wat de mens moet kunnen en weten teneinde zich in de bestaande sociale orde te kunnen inpassen; maar wel, wat is in aanleg in de mens aanwezig en wat kan in hem ontwikkeld worden. Dan wordt het mogelijk dat de opgroeiende generatie aan *de maatschappij steeds nieuwe krachten aanreikt. Dan zal in de samenleving steeds datgene tot ontwikkeling kunnen komen, wat de er binnentredende generatie van mensen in zich draagt. Maar van de opgroeiende generatie mag niet datgene gemaakt worden, wat de bestaande maatschappij van deze generatie maken wil."*

Op deze wijze formuleerde Rudolf Steiner zelf het doel van onderwijs. Niet de overdracht van wenselijk geachte kennis, vaardigheden, waarden, … staat centraal, wel de ontwikkeling van een zelfstandig oordeelsvermogen (met inbegrip van een waarderend vermogen). De optimale ontwikkeling van de mogelijkheden van het kind wordt beïnvloed door de wisselwerking - op het vlak van lichaam, ziel en geest - met de omgeving, maar vooral door de omgang met andere mensen, in de ontmoeting 'van ziel tot ziel'.

Christelijk geïnspireerd, niet-confessioneel onderwijs

Morele en religieuze opvoeding nemen in de steinerscholen een belangrijke, geïntegreerde plaats in. De school richt zich tot alle kinderen, ongeacht hun levensbeschouwelijke achtergrond (of die van hun ouders).
De hierboven kort geschetste visie op de mens, situeert zich binnen een bredere levensbeschouwing. Deze heeft een algemeen christelijke dimensie, zij het onafhankelijk van elke godsdienst, leerstelling of instituties. Het aanwenden van aan het christendom ontleende religieuze beelden (b.v. het kerstverhaal, Michaël, …) in de opvoeding, is niet gericht op het bijbrengen van een of andere overtuiging, maar op het ontwikkelen van het religieuze vermogen. In overeenstemming met haar uitgangspunten wil de steinerpedagogie de kinderen in staat stellen op latere leeftijd in vrijheid een eigen overtuiging te ontwikkelen.
De steinerscholen worden door de overheid ingedeeld bij de vrije, niet-confessionele scholen.

De klaspraktijk

Zoals reeds aangegeven, krijgt de klaspraktijk in belangrijke mate vorm door de leraar, in wisselwerking met de leerlingen. Aan de optimale ontwikkeling van de mogelijkheden van elk kind kan een leraar maar werken indien hij of zij niet in de eerste plaats een uitvoerder moet zijn van vaste en algemene richtlijnen, doelstellingen, methodes. Rekening houden met en tegemoet komen aan de noden van elk kind, vraagt een voldoende mate van autonomie en pedagogische vrijheid. Van een leraar mag natuurlijk wel verwacht worden dat hij of zij - achteraf - kan verantwoorden hoe deze pedagogische vrijheid werd ingevuld. Deze pedagogische vrijheid verhindert niet dat er een gezamenlijk pedagogisch beleid gevoerd wordt waarbij voor iedereen geldende keuzes en afspraken gemaakt worden.

Basisschool

In de **kleuterschool** wordt doorgaans gewerkt met leeftijdgemengde klasgroepen. Kleuters blijven in principe hun hele kleutertijd bij dezelfde kleuteronderwijzer(es). Het ontwikkelingsprincipe is de *nabootsing*. Ritme, herhaling en gewoontevorming zijn belangrijke pedagogische middelen in de kleuterklas. Het fantasierijke spel en het zintuiglijk beleven van zichzelf en de wereld, zijn de belangrijkste en voor deze leeftijd meest geëigende *leervormen*. Het voorgestructureerde, niet-spontane leren wordt vermeden.

In de **lagere school** wordt gewerkt met leeftijdshomogene groepen. Toch kan er niet gesproken worden van een leerstofjaarklassensysteem. Doordat de leraar gedurende meerdere jaren bij een zelfde klasgroep blijft, kan bij het verwerven van de leerstof in de tijd gedifferentieerd worden (sommige kinderen leren b.v. lezen in de eerste klas, andere aan het einde van de tweede klas). Het onderwijs in de lagere school is niet gericht op een wetenschappelijke verklaring der dingen 'op kindermaat'. Het begrijpen van de wereld gebeurt op die leeftijd niet door middel van abstracte begrippen, maar door levende beelden. Een kunstzinnige aanpak spreekt niet alleen het verstand aan, maar ook het gevoel en de wil. De verhouding tot de wereld is op deze leeftijd nog sterk gevoelsgebonden. Een goede leraar wordt door het kind als *autoriteit* ervaren. Dit zet aan tot navolging.

Het steeds breder wordend aanbod van vakken volgt de ontwikkeling van het kind.

Middelbare school

Eerste graad
De **eerste graad** van het secundair onderwijs (7e en 8e klas) wordt gezien als een afronding van de pedagogische cyclus die werd aangezet in de lagere schoolperiode. De leerlingen zijn in een overgangsperiode naar de puberteit. De klasgroep heeft enerzijds nog steeds de behoefte te kunnen opkijken naar de natuurlijke autoriteit van de leerkracht. Anderzijds kondigt zich reeds de behoefte aan de leerkracht te kunnen respecteren als vakspecialist. Daarom werken we in onze school meestal met twee leerkrachten die de meeste theorievakken onder elkaar verdelen. Vaak is één van beiden de klasleerkracht die de klas twee of drie schooljaren lang begeleidt. Daarnaast zijn er verschillende vakleerkrachten.

Tweede en derde graad
In de **tweede en de derde graad** van het secundair onderwijs is het streefdoel de leerlingen te helpen zich te ontwikkelen tot vrije en verantwoordelijke volwassenen. Het centrale opvoedingsprincipe hierbij is: het streven naar *waarheid*. Elke lesinhoud kan voor de puber / adolescent een oefenveld zijn voor de ontwikkeling van een gezond *oordeelsvermogen*. Een zorgvuldige waarneming, een verdere scholing van het innerlijk beeldend vermogen en een helder denken moeten hieraan vooraf gaan.
De leerling gaat door verschillende denkfases: van causaal over sociaal en imaginatief denken naar een globaal overzicht.
Vermits niemand de waarheid in pacht heeft, zijn er vele gezichtspunten en benaderingswijzen mogelijk en nodig. Dit uit zich in een waaier aan verschillende vakleerkrachten die deze zoektocht elk vanuit hun vakgebied en eigenheid begeleiden.
Eén of twee van hen begeleiden de klas gedurende enkele jaren als klastitularis.

De schoolstructuur

Een steinerschool uitbouwen en besturen staat of valt met de gezamenlijke wil daartoe van ouders en medewerkers. De school is een sociale gemeenschap waarin ieder zijn steentje bijdraagt tot het welslagen van het gezamenlijk project. Wanneer ieder met veel of weinig vrije tijd, in alle vrijheid iets van zijn talenten binnen de schoolgemeenschap wil tonen, zijn de mogelijkheden onbegrensd.

De verantwoordelijkheid van elke individuele leraar voor zijn eigen pedagogisch handelen maakt dat het *pedagogisch beleid* op schoolniveau door de leraren wordt gedragen. Logischerwijze worden bepaalde beleidsbevoegdheden aan bepaalde personen gedelegeerd.

Aangezien een steinerschool haar bestaansreden dankt aan de vraag van ouders naar deze pedagogie, dragen *ouders* medeverantwoordelijkheid voor de *juridische en financiële* bestaansmogelijkheden van de school. Ook de *praktische* inzet van de ouders, zoals hulp bij schoolreizen, werkdagen en feesten, het mede verzorgen van de klas en van de ouderavonden is onmisbaar voor een goed functioneren van de school.

Steinerpedagogie is enkel mogelijk in een klimaat van pedagogische en organisatorische vrijheid. Onderwijsvrijheid is in meervoudig opzicht een basisvoorwaarde voor steinerpedagogie. Ook hiervoor heeft de school nood aan de actieve verantwoordelijkheid van de ouders.

Bijlage voor de ouders van de 7de en 8ste klas

Een zeer belangrijke taak van de opvoeder in de fase van de pre-puberteit (7de en 8ste klas) bestaat erin het causale denken te scholen en de opgroeiende mens te helpen de wereld met zijn eigen oordeel te doorgronden.
Dit oefent men echter niet door het kind op zo vroeg mogelijke leeftijd te leren oordelen. Integendeel: *een te vroeg zelfstandig oordelen leidt tot vooroordelen en onzekerheid op latere leeftijd; op jonge leeftijd kunnen opkijken naar volwassenen daarentegen leidt in het latere leven tot eerbied voor kennis en waarheid en niet tot slaafse onderdanigheid,* zoals in onze tijd verkeerdelijk gedacht wordt. Het is dus een weldaad voor de jonge mens met zijn onstuimig en kwetsbaar gemoed als hij in het begin van zijn middelbare schooltijd, niettegenstaande alle mogelijke oppervlakkige kritiek, nog in staat is op te kijken naar zijn opvoeders en te aanvaarden dat zij weten wat goed voor hem is. Dat we met dit inzicht indruisen tegen de heersende opvattingen in onze maatschappij, daarvan zijn we ons terdege bewust.

We gaan ervan uit dat *ouders samen met de leraren* de opvoeding van het kind ter harte nemen en dat kan alleen als zij wat de basisprincipes betreft op één lijn zitten.
Soms kunnen leerlingen in deze leeftijdsfase kritiek hebben op de school en op de volwassenen. Het is ook normaal dat ze proberen de gestelde grenzen te overschrijden. *Aan de confrontatie met die grenzen ontwikkelt de jonge mens zijn identiteit, innerlijke houvast en structuur.* Bieden wij hem die grenzen niet, dan kan hij in zijn zoektocht naar grenservaringen op gevaarlijkere paden terechtkomen. Dit kan ook leiden tot het zoeken naar autoriteit op latere leeftijd, wat in die fase onvrij maakt.

In Steinerscholen hebben leerkrachten veel begrip voor de individuele eigenheden en omstandigheden van ieder kind. Ze

proberen zo goed mogelijk oog te hebben voor het individu.
Zoals uit bovenstaande tekst blijkt betekent dat echter geenszins dat Steinerscholen (of Vrije Scholen, zoals ze in Nederland heten) anti-autoritaire scholen zijn.
In de overgang van lagere schoolkind naar puber en adolescent maken de kinderen vaak innerlijk moeilijke of onzekere fasen door, uiterlijk al dan niet opvallend zichtbaar, soms op een sterk emotionele manier naar buiten geprojecteerd, bij voorkeur op ouders en/of leraars.
Begrip is belangrijk, maar meegaan in de emotionaliteit helpt de jongere niet.
Relativeringsvermogen, een gezonde dosis humor, maar af en toe ook een duidelijke grens en spiegel kunnen dan nodig zijn.
Een spannende zoektocht waarbij wederzijds vertrouwen tussen ouders en leerkrachten onmisbaar is.
Dat het lerarencollege natuurlijk steeds bereid is tot gesprek als zich echte problemen voordoen, spreekt voor zich. De centrale principes van onze pedagogie zoals hier beschreven en het directe, levende gesprek tussen mensen die het beste voorhebben met de jongere bieden daarbij de beste garantie hem in z'n ontwikkeling te begeleiden.

Hiberniaschool vzw
Middelbare Steinerschool
Volkstraat 40
2000 Antwerpen

t 03 293 28 98
e info@hiberniaschool.be
w www.hiberniaschool.be